

Змістовий модуль 1

Туризм, як вид діяльності

Тема 1. Туризм, як вид діяльності. Історичні аспекти розвитку туризму. Індустрія туризму на сучасному етапі

- туризм, як вид діяльності;
- історичні аспекти розвитку туризму;
- види і форми туризму;
- індустрія туризму на сучасному етапі;
- туроператори і турагенти;
- нормативно-правова база екологічного туризму.

Основні поняття: *мандрівка, подорож, туризм, види туризму, форми туризму, функції туризму, індустрія туризму, туристична послуга, туристична діяльність, туроператор, турагент.*

Мандрівка (подорож) та туризм – два взаємопов'язані поняття, які описують певний образ життєдіяльності людини (*питання до аудиторії Чи відрізняються і чим відрізняються мандрівки і туризм*).

Це відпочинок, пасивні чи активні розваги, спорт, пізнання навколишнього світу, торгівля, наука, лікування тощо. Однак завжди є характерна дія, яка визначає і виокремлює власне мандрівку від інших сфер діяльності людини.

У подорожах приймають участь окремі індивідууми, групи осіб, які об'єднані певною метою та єдиними інтересами, цільові експедиції, дипломати, мігранти, переселенці.

Для деяких народів подорож – склавшийся століттями **спосіб життя**: **белунджи** (кочові народи Ірану, мігрують з Пакистану до Афганістану і назад), **бедуїни** (кочові народи Аравійського півострова і Північної Африки), **цигани** (група народів індійського походження, що проживає у Європі, на Близькому та Середньому Сході, Північній Африці, Америки). Разом зі стадами по мірі освоєння пасовищ кочівники переміщуються, навіть долаючи кордони держав. Багато людей подорожують в пошуках роботи, наприклад сезонні сільськогосподарські робітники Америки.

Метою перших мандрівок було **пізнання світу, відкриття нових земель і торгових шляхів**.

Значний внесок у розвиток мандрівок внесено **паломництвом**. Паломники різних конфесій, з метою поширення своєї релігії та поклоніння святинам, здійснювали і здійснюють важкі і тривалі подорожі.

Наприклад, паломництво християн по монастирях в Україні та Білоусі; страсна п'ятниця та пасха в Єрусалимі; новий рік хасидів в Умані; свято Кумбха Мела; хадж до Мекки. І це далеко невичерпний перелік місць паломництва у світі.

На якому етапі з'явилося таке суспільне явище як туризм, і що можна вважати початком його існування?

Бажання володіти новими землями та ресурсами, торгувати постійно примушувало людство відправлятися в інші місцевості, опановувати нові території і континенти. Впродовж століть одним із основних джерел отримання інформації про ті чи інші країни та землі були мандрівки і подорожі. До XVIII ст. мандрівників, з метою безпеки подорожей, часто супроводжували військові або колонізаційні походи, або вони перебували у складі дипломатичних місій. У XVIII-XIX ст. подорожі набувають риси наукових експедицій.

Стародавніх греків і римлян, які мандрували до Єгипту (VI ст. до н.е.) цікавили його історія, культура, природа та архітектура. У Греції зародились перші спортивні поїздки: учасники і глядачі зі всієї країни збиралися для проведення Олімпійських ігор. Геродот багато подорожував сусідніми країнами, залишивши у своїх описах цінні відомості про народи, у тому числі що населяли Північне Причорномор'я. Великі географічні відкриття початку XVI ст., пов'язані з іменами Христофора Колумба, Америго Веспуччі, Фернана Магелана та інших, були проявом прагнення людини пізнати Землю, довідатися про життя, побут, культуру народів, що її населяють.

У XVI ст., у зв'язку з розвитком продуктивних сил, зміцненням зв'язків між країнами і континентами, мандрівництво набуло свого подальшого розповсюдження. Наприкінці XVIII ст. туристичні подорожі стали складовою виховного процесу багатьох навчальних закладів Західної Європи.

Отже, мандрівки і подорожі, що здійснювалися до XIX ст., ще не туризм, а скоріше його прообраз.

Розвиток індустріального суспільства, покращення шляхів сполучення, поява залізничного транспорту і пароплавства сприяли підйому туризму на новий рівень. У другій половині XIX ст. у багатьох країнах Європи виникають туристичні організації – клуби і товариства. Вони розробляли туристичні маршрути, дбали про забезпечення туристів місцями відпочинку, сервісом під час подорожей. Це знаменує початок формування туристичної галузі. Перший такий клуб виник в Англії у 1857 р., потім в Австрії (1862 р.), Італії, Швеції (1863 р.), Німеччині (1869 р.), згодом - у Франції, Росії та інших країнах.

Засновником масового туризму прийнято вважати діяльність англійського підприємця Томаса Кука. У 1841 році ним було організовано першу масову прогулянку (570 осіб) залізничною дорогою від Ланкастера до Долин-боруга. Пізніше підприємець організував декілька екскурсій і подорожей спочатку в середині країни, а у 1855 р. здійснив і першу закордонну поїздку до Парижу на Всесвітню виставку.

Отже, туризм набуває рис окремої галузі суспільної культури і діяльності. Найбільш інтенсивний його розвиток спостерігається у другій половині XX ст.

З урахуванням техніко-економічних і соціальних передумов, а також цілей в історії розвитку туризму можна виокремити чотири етапи:

- до початку XIX століття – передісторія туризму;
- початок XIX століття – початок XX століття – елітарний туризм, зародження спеціалізованих підприємств з виробництва туристичних послуг;
- початок XX століття – до початку Другої світової війни – початок становлення соціального туризму;
- після Другої світової війни – сучасний етап – масовий туризм, формування туристичної індустрії як міжгалузевого комплексу виробництва товарів і послуг для туризму.

Туризм у XX ст. набув величезної ваги як соціально-культурне явище. За допомогою подорожей, мандрівок, походів і екскурсій рідною країною люди краще пізнають свій край, його особливості, пам'ятки історії тощо. Міжнародний туризм сприяє і підвищенню їхнього культурного рівня, і налагодженню взаєморозуміння та довіри між країнами і народами. Сучасний туризм – явище молоде. Однак, він має масовий характер і глибокі корні, що зародилися з античних часів.

Що таке туризм? (*Ваша думка – питання до аудиторії*).

Зараз існує багато визначень поняття туризм:

- подорож з метою відпочинку і знайомства з новими регіонами й об'єктами;
- форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями;
- тимчасовий виїзд громадян з постійного місця проживання у вільний час в оздоровчих, пізнавальних, професійних, освітніх, спортивних, релігійних та інших цілях (тривалість від 24-х годин до 6 місяців), без зайняття оплачуваною діяльністю у місці тимчасового перебування;
- вид економічної діяльності;
- соціально-економічне явище та інші визначення.

Глобальний етичний кодекс туризму визначає туризм як діяльність, яка частіше асоціюється з відпочинком, дозвіллям, спортом і спілкуванням з культурою і природою; має плануватися і практикуватися як привілейований засіб індивідуального і колективного вдосконалення, самоосвіти, пізнання відмінностей між народами і культурами.

ЗУ Про туризм визначає туризм як тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях **без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає**.

У чому полягають відмінності туризму від мандрівок?

- **вільний час в туризмі** – це час відпустки, канікул, вихідних і святкових днів, час після виходу на пенсію;
- **мета переміщення** – це відпочинок, оздоровчі, лікувальні, пізнавальні, професійні, спортивні, релігійні, ділові, освітні цілі;
- **часові рамки** туристичними є переміщення від 24 годин до 6 місяців. Розуміння та визначення тривалості туристських подорожей надзвичайно важливо для статистики і економіки туристичної індустрії;
- **неможливість заняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування** – це означає, що турист крім вільного часу повинен володіти і вільними коштами, які він готовий витратити на відпочинок і відновленням організму (**питання до аудиторії про що іде мова?**).

Мотиви сучасного туриста (*Ваша думка – питання до аудиторії*):

- вивчення та знайомство з новою культурою і способом життя, їжею і звичаями;
- знайомство з розвагами, нічним життям, можливість відвідати гарні ресторани, дансинги тощо;
- можливість побути трохи в іншому способі життя, погуляти, витратити вільно гроші, які накопичувалися тривалий період, хоч трохи відчути себе людиною іншого, більш високого рівня;
- зміна обстановки, зняття стресу, відпочинок;
- відвідування театрів, вистав, фестивалів, карнавалів;
- зустрічі з новими цікавими людьми;
- вивчення умов для потенційного бізнесу у країні;
- шопінг;
- відпочинок та спорт;
- лікування, оздоровлення;
- релігійні цілі, паломництво;
- зустрічі з родичами і друзями.

Отже, як ми вже з'ясували, що туризм – це поліфункціональне явище і виконує:

- рекреаційну;
- лікувальну;
- культурну;
- екологічну;
- економічну;
- просвітницьку;
- виховну;
- спортивну та інші функції.

Ці функції можна об'єднати у такі групи:

- **соціокультурні** (виховання, освіта, дослідження, самоосвіта), які спрямовані на соціалізацію туризму, його доступність для широких верств населення;
- **екологічні**, які спрямовані і на охорону навколишнього природного середовища, і туристично-рекреаційної ресурсів, і на формування екологічно спрямованих видів туризму;
- **економічні**, які спрямовані на формування індустрії туризму.

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої туристичної організації (ВТО) виділяються наступні типи туризму:

- **внутрішній туризм** – подорожі осіб у межах державних кордонів власної країни;
- **в'їзний туризм** – подорожі нерезидентів у межах державних кордонів будь-якої країни;
- **виїзний туризм** – подорожі резидентів однієї країни в будь-яку іншу країну.

Зазначені типи туризму по-різному поєднуються між собою, утворюючи такі категорії туризму: **туризм в межах країни** (внутрішній і в'їзний туризм); **національний** (внутрішній і виїзний туризм); **міжнародний** (в'їзний та виїзний туризм).

Залежно від **способу організації** виділяють:

- **організований туризм** – заздалегідь розроблена і організована туристської фірмою програма подорожі для туриста / туристів згідно їх побажань і бюджету. Туристична фірма заздалегідь бронює і оплачує всі туристичні послуги по всьому маршруту, оформляє всі необхідні виїзні документи;
- **неорганізований туризм** передбачає, що туристи самі, без участі і / або за допомогою туристичної фірми, організують свою подорож. Самостійно розробляє маршрут поїздки, визначають об'єкти екскурсійного відвідування, планують місця ночівель, оформляють виїзні документи тощо.

За **тривалістю подорожей** виділяють наступні види туризму:

- **короткостроковий** – тури «вихідного дня», поїздки на термін до 7 днів;
- **середньостроковий** – тури тривалістю від 9 до 12 днів;
- **довгостроковий** – тури на термін від 15 до 30 днів.

За **інтенсивністю діяльності** людини під час туру виділяють:

- **активні** види туризму вимагають значного фізичного напруження. Зазвичай це нестандартні тури пов'язані з незвичайними подорожами, нетрадиційними транспортними засобами, в окремих випадках з ризиком і серйозними фізичними навантаженнями. Це відвідування екзотичних і небезпечних місць, місць катастроф, сафари на природу, полювання, рибалка, фотополювання;
- **пасивні** види туризму орієнтовані на спокійнішу і менш напружену програму туру / подорожі. Вони розраховані на осіб, більш схильних до розміреного відпочинку, пізнавальних турах, які потребують менше переміщень і фізичних навантажень. Це здебільшого відпочинок на курортах.

Залежно від **видів пересування** виділяються:

- **пішохідні** маршрути;
- маршрути **з пересуванням на тварин** (слонах, верблюдах, конях, собаках);
- **залізничні** маршрути, в яких туристи знайомляться з різними місцевостями і районами в процесі поїздки, при цьому вони проживають в купе комфортабельних вагонів, харчуються в пересувних ресторанах. Основні етапи пересування передбачені ночами, а вдень туристи відвідують визначні пам'ятки, музеї та інші об'єкти, передбачені програмою;
- **автобусні** маршрути, в таких турах ночівля частіше передбачається в недорогих готелях або мотелях, але існують і спеціальні спальні автобуси;
- тури на власних або орендованих **автомобілях**. Для таких туристів влаштовуються спеціальні автокемпінги і стоянки для караванів;
- **водні** туристські маршрути – на човнах будь-яких видів, байдарки, каяки, яхтах, круїзні лайнери;
- **повітряні** перевезення;
- **комбіновані** перевезення.

Функціональна класифікація видів туризму визначається метою поїздок. Виділяють такі види:

- **рекреаційний і пізнавальний туризм** є найбільш поширеними, відрізняється великою різноманітністю і можуть включати видовищно-розважальні програми, полювання, риболовлю, музичне та художню творчість, відвідування спортивних заходів в якості глядача тощо;
- **лікувально-оздоровчий туризм** обумовлений потребою в лікуванні і оздоровленні організму;
- **діловий туризм** охоплює подорожі зі службовими або професійними цілями без отримання доходів за місцем тимчасового перебування. Це поїздки для участі у з'їздах, наукових конгресах і конференціях, виробничих нарадах і семінарах, ярмарках, виставках, салонах, для проведення переговорів і укладення контрактів, монтажу та наладки обладнання;
- **спортивний туризм** передбачає виїзд для проведення спортивних заходів у тих чи інших країнах і регіонах. Його можна поділити на професійний і любительський, зимовий та літній, а також за видами спорту: водний, повітряний, пустельний, гірський;
- **етнічний туризм** має на меті відвідування місця народження або походження сім'ї, проживання родичів;
- **релігійний туризм** ґрунтується на релігійних потребах людей різних конфесій;
- **транзитний туризм** пересадка або невелика зупинка для стикування рейсів в третіх країнах;
- **освітній туризм** – це тури (від 15 днів до 3 місяців) з метою підвищення кваліфікації, стажування тощо;
- **екологічний туризм**, який ми розглянемо окремо;
- **сільський (агро-), зелений туризм** тимчасове переміщення у сільську місцевість з метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями;
- **пригодницький туризм** пов'язаний із фізичними навантаженнями, а іноді і з небезпекою для життя.

Категорії і кількість видів туризму не є сталими, за попитом виникають нові види туризму, а якісь зникають. Ми розглянули види туризму, які виокремлюють більшість дослідників.

Подорож здійснюють **турист(и)**. Організатори мандрівок – різні **бізнес-структури** (підприємства і установи), які здійснюють підприємницьку діяльність з **формування і споживання специфічного туристичного продукту і товарів туристичного призначення** на ринку туристичних послуг, і є складовими індустрії туризму.

(питання до аудиторії На Вашу думку у чому полягає економічний принцип туризму?)

Головний **економічний принцип туризму** – турист приїхавши до туристського центру має придбати туристичні послуги, роботи і товари і виїхати з нього у встановлений термін. Грошей бажано залишити побільше, а виїхати – швидше. Отже, турист віддає туристичному центру гроші та створює робочі місця.

Економічною функцією туризму є ефективна експлуатація туристських ресурсів території для отримання економічної і політичної вигоди. Для країн, економіка яких істотно залежить від туризму, будь-яке скорочення туристичних потоків загрожує безробіттям, втратою важливих складових бюджету і кризою.

Туризм – одна з найбільш постійних складових світової економіки, яка має досить стабільні темпи зростання, майже не відчуває коливань у системі попит – пропозиція (за винятком останніх 1,5 років), тому є одним з перспективних напрямів соціально-економічного розвитку певних країн.

Індустрія туризму складається зі взаємопов'язаних галузей і видів діяльності, основним призначенням яких є задоволення потреб туриста, тобто створення та організація споживання специфічного туристичного продукту.

Індустрія туризму має всі галузеві ознаки: загальна мета і програма розвитку, загальний об'єкт діяльності, специфічні технології, єдину систему підготовки кадрів.

питання до аудиторії *Що є складовою індустрії туризму?* обговорення

Отже, індустрія туризму – це комплекс, якому притаманні широкі виробничі зв'язки, завдяки яким забезпечується значний мультиплікативний ефект туризму¹.

Розвиваються не лише організації та установи (туроператори та турагенти), які безпосередньо працюють з туристами і надають туристичні послуги, а і об'єкти розміщення, харчування, транспортних перевезень, розваг, виробництва товарів специфічного призначення (спеціальне взуття, одяг, спорядження) тощо, розвивається туристична інфраструктура. Отже, туристичні послуги доповнюються туристичними товарами спеціального призначення: сувенірами, поліграфічною продукцією (картосхеми та плани, буклети, листівки, довідники та інше), туристським спорядженням, товарами для відпочинку тощо, а індустрією туризму в цілому забезпечуються потреби туриста в послугах і товарах специфічного призначення.

¹ здатність завдяки ініціації попитом викликати необхідність розвитку виробництв на туристичних територіях для задоволення попиту.

Туристична послуга нематеріальна, індивідуалізована, спрямована на певний контингент споживачів і має специфічні риси:

- **комплексність**, в туризмі послуга – з комплексом послуг пов'язаних з розміщенням, харчуванням, трансфером, екскурсійним обслуговуванням тощо. При цьому момент виробництва і споживання туристичної послуги збігається в часі і просторі, а оцінити якість можливо лише в момент споживання;
- **мобільність** туристичної послуги забезпечується переміщеннями туриста;
- **ритмічність** закладена сезонністю надання відпусток, та особливостями туристичного регіону. Ця риса є своєрідним регулятором системи попиту-пропозиції через систему пільгових тарифів в міжсезоння.

Туристична діяльність – це виробничо-обслуговуюча діяльність з надання туристичних послуг або діяльність з організації подорожей.

Відповідно до ЗУ «Про туризм», суб'єктами туристичної діяльності є підприємства, установи, організації, незалежно від форм власності, фізичні особи, зареєстровані в установленому законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

Отже, суб'єктами туристичної діяльності є організатори і продавці туристичного продукту (туроператори і турагенти), їх контрагенти – виконавці послуг (готелі, ресторани, компанії-перевізники, екскурсійні бюро тощо) і споживачі і комплексного турпродукту, і окремих туристичних послуг.

Виділяють оптову та роздрібну реалізацію турпродукту.

Оптова реалізація – це діяльність з продажу турпослуг тим, хто купує їх з метою подальшого перепродажу. Оптовою торгівлею турами займаються великі туроператори.

Роздрібний продаж турпродукту визначається як діяльність з його продажу кінцевому споживачеві – туристу для особистого споживання.

Організація (підприємець), яка здійснює діяльність з формування, просування і реалізації турпродукту є **туроператором**. Туроператор розробляє туристські маршрути, насичує їх послугами за допомогою взаємодії з контрагентами (постачальниками послуг), забезпечує функціонування турів і надання послуг, готує рекламно-інформаційні видання по своїх турах, розраховує ціни на них, передає їх турагенту для подальшої реалізації. Зазвичай туроператор – це достатньо велика компанія, яка має агентську мережу.

Найчастіше туроператори організують зв'язок зі споживачами через **турагентів**, які на договірній основі отримують від туроператорів права на реалізацію сформованого турпродукту. Це може бути комплекс (інклюзив-тури) або у вільний набір послуг (замовні тури).

До основних функцій туроператорів відносять:

- вивчення потреб потенційних туристів на тури та туристичні програми;
- складання маршрутів і перспективних програм обслуговування туристів;
- взаємодія з постачальниками послуг;
- розрахунок вартості туру та визначення ціни;
- реалізація турів;
- методичне забезпечення турів;
- забезпечення туристів необхідним та спеціальним спорядженням, сувенірною та рекламно-інформаційною продукцією;
- підготовка, підбір та призначення спеціалістів на маршрути подорожей (екскурсоводи, інструктори, гіді-перекладачі тощо);
- рекламно-інформаційна робота по просуванню туристичного продукту до споживачів;
- контроль за якістю, надійністю і безпекою туристичного обслуговування.

На сьогодні регулювання туристичної діяльності в Україні здійснюється відповідно до положень міжнародних і національних законодавчих актів.

Основними нормативно-правовими актами, що регламентують туристичну діяльність в Україні є: ЗУ Про туризм, Про курорти; Укази Президента України Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери України, Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму, Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні, Про підтримку розвитку туризму в Україні; Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року та інші.

ЗУ Про туризм підкріплюється підзаконними нормативно-правовими актами, що регулюють окремі сторони туристичної діяльності, наприклад, нормують видачу ліцензій на право здійснення туристичної діяльності; стандартизують обслуговування в готелях і туристичних комплексах, туристсько-екскурсійне обслуговування, визначають порядок виїзду з країни і в'їзду в країну громадян, надання транспортних послуг, послуг страхування та інші аспекти діяльності в сфері туризму.

Регулювання фінансових відносин здійснюється в першу чергу через податкову систему. При цьому національна нормативно-правова база повинна узгоджуватися з нормами і правилами міжнародного туризму. Зокрема, світовою практикою є введення пільгових умов при організації туристської та екскурсійної роботи з дітьми, молоддю, людьми з особливими потребами та малозабезпеченими верствами населення.

Найважливішими документами, які регулюють туристичну діяльність на міжнародному рівні, є:

- **Манільська декларація зі світового туризму**, прийнята Всесвітньою конференцією по туризму у 1980 р, Маніла (Філіппіни). У декларації туризм розуміється як важлива діяльність, що впливає на соціальне, культурне, освітнє й економічне життя держав і має гуманітарний характер. Особливе місце в Декларації приділяється розвитку внутрішнього, соціального й молодіжного туризму, також заявлено, що державам варто сприяти створенню поліпшених умов праці для туристичних кадрів, вивчати стримуючі фактори розвитку туризму і вживати заходів щодо їх усунення.
- **Хартія туризму і Кодекс туриста**, затверджені Генеральною Асамблеєю Всесвітньої туристичної організації у 1985 р, Софія (Болгарія). **Хартія туризму** – це програмний документ, що виражає політичні і соціальні вимоги туристів. Хартія туризму включає Кодекс туриста. **Кодекс туриста** – це сукупність правил і норм поведіння туриста під час туристичної поїздки. Кодекс туриста закріпив права й обов'язки іноземного туриста в країні відвідування. Згідно цього документа, туристи мають власною поведінкою сприяти взаєморозумінню та дружнім відносинам між народами і у такий спосіб сприяти збереженню миру. У місцях транзиту або тимчасового перебування туристи повинні поважати існуючий політичний, соціальний, моральний і релігійний устрій та підкорятися чинним законам і правилам країни перебування.

- **Гаазька декларація з туризму**, прийнята Міжпарламентською конференцією з туризму у 1989 р, Гаага (Нідерланди), і є інструментом міжнародного співробітництва і партнерства, об'єднання народів, і чинником, що сприяє розвитку індивідуального й колективного туризму. Також у ній йдеться про необхідність створення мережі навчальних закладів, які можуть надати і навчання, і освіту в галузі туризму на основі стандартизованого на міжнародному рівні навчального плану.
- **Балійська Декларація по туризму**, прийнята на другому Міжнародному форумі «Парламенти і місцеві органи влади - відповідальні за розробку туристичної політики» у 1996 р, о. Балі (Індонезія). В декларації вказано на основоположні принципи розробки туристичної політики, серед яких: підтримка добробуту місцевого населення та охорона довкілля; збалансованість інтересів туристів та місцевих громад; паритетна участь у розвитку туризму органів влади, приватного сектору, місцевого населення; сприяння формуванню економічних зв'язків між країнами тощо.
- **Глобальний етичний кодекс туризму**, прийнятий у 1999 р, Сантьяго (Чилі) встановлює комплекс орієнтирів для відповідального і сталого розвитку світового туризму. Цей документ необхідний для того, щоб допомогти максимально посилити вигоди від розвитку туризму для населення туристських центрів і звести до мінімуму його негативні впливи на навколишнє середовище і культурну спадщину.
- **Сеульська декларація "Мир і туризм"**, прийнята Генеральній асамблеї Всесвітньої туристичної організації у 2001 р., Сеул (Корея) проголошує практичні принципи, що сприяють встановленню миру у всьому світі на основі розвитку міжнародного туризму.

Україна з 1997 року є дійсним членом Всесвітньої туристичної організації.

Контрольні питання:

1. Надайте визначення поняттю туризм. Розкрийте суть туризму його дуалістичний характер.
2. Перелічте основні мотиви і цілі туризму.
3. Обґрунтуйте трактування туризму як феноменальне явище.
4. Надайте характеристику основним етапам розвитку туризму.
5. У чому полягають особливості активних і пасивних видів туризму?
6. У чому полягають особливості організованого і неорганізованого туризму?
7. Надайте характеристику найбільш поширеним видам туризму.
8. У чому полягають особливості туристської індустрії?
9. Поясніть у чому полягають умови здійснення туристичної діяльності.
10. Туроператори та турагенти, їх схожі риси та відмінності.
11. Що регламентує Хартія туризму?
12. Перелічте права та обов'язки туриста відповідно до Кодексу туриста.